

УДК 785.1:792.7]:37.4
DOI: 10.37026/2520-6427-2023-113-107-110

Мирослав ФИЛИПЧУК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри естрадної музики
Інституту мистецтв Рівненського державного
гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0003-4255-5971
e-mail: mirojazz@ukr.net

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНА ТА ТВОРЧА РОБОТА В АМАТОРСЬКОМУ ЕСТРАДНОМУ ОРКЕСТРІ

Анотація. У запропонованій статті розкрито поняття навчально-виховної та творчої роботи, яка є вагомим складником репетиційного процесу й концертно-виконавської діяльності в аматорському естрадному колективі. Окреслено основні напрями навчально-виховної й творчої роботи у процесі вивчення оркестрових творів (засвоєння музично-теоретичних і естетичних знань; набуття музично-виконавських умінь і навичок), доведено, що ці напрями ґрунтуються на педагогічних принципах систематичності, доступності, послідовності, тісному зв'язку теоретичних знань та практичної діяльності. Наголошено, що важливу роль в аматорському естрадному оркестрі відіграє репертуар як основа творчого зростання

учасників колективу.

Звернено увагу на те, що керівникові колективу у навчально-творчій діяльності відведена особлива роль – навчання учасників колективу практичним умінням та навичкам оркестрової гри, володіння творчими здібностями та психолого-педагогічними вміннями, формування в оркестрантів естетичних та художніх смаків, ідеалів, почуттів тощо; підбору та збагачення репертуару новими художньо досконалими творами (інструментальними, естрадними, джазовими, вокальними, сучасними, народними та ін.).

Ключові слова: навчально-виховна й творча робота, оркестровий колектив, репертуар, творча діяльність, музиканти.

Myroslav FYLYPCHUK,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Department of Popular Music,
Rivne State Humanitarian University,
Rivne, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4255-5971
e-mail: mirojazz@ukr.net

EDUCATIONAL AND CREATIVE WORK IN AN AMATEUR VARIETY ORCHESTRA

Abstract. The proposed article reveals the concept of «educational and creative work» in an amateur pop group, which is a component of the rehearsal process and concert-performance activity. It has been proven that education and upbringing act as one whole, where the leader, teaching the members of the team practical skills and skills of orchestra playing, possessing creative abilities and psychological and pedagogical skills, forms aesthetic and artistic tastes, ideals, feelings, etc. in the orchestra members.

It has been revealed the main directions of educational and creative work during the study of orchestral works. Which are solved in the process of joint artistic and performing tasks: assimilation of musical-theoretical and aesthetic knowledge; acquisition of musical and performing skills; acquiring knowledge and creative skills.

It has been found out that the specified areas of educational and creative work are built on pedagogical principles: systematicity, accessibility, consistency, close

connection with theoretical knowledge and practical activities. It was determined that the creative growth and proper organization of the amateur variety orchestra will depend on the establishment of friendly relations between the leader and the members of the team. A characteristic feature of the manager's professional activity should be the ability to create mutual understanding during music classes, the ability to take into account common interests and shape the aesthetic qualities of the performers.

It was emphasized that the repertoire in the amateur pop orchestra plays an important role and is the basis of the creative growth of the team members. The main task of the manager in educational and creative work is to acquire and enrich the repertoire with new artistically perfect works. Which should include instrumental pop and jazz works, modern works, folk works (folklore) in the processing of pop performance, vocal works.

Key words: educational work, orchestral team, repertoire, creative activity, musicians.

Постановка проблеми. Аматорське інструментальне виконавство сьогодні представлене різними видами ансамблів та оркестрів, зокрема духовими, естрадно-симфонічними та камерними оркестрами, оркестрами народної музики та ін. Поряд із окресленими вище колективами широкого розповсюдження набула діяльність аматорських естрадних оркестрів, які нині набувають неабиякої популярності завдяки тому, що використовують у своїй роботі різноманітний репертуар, який характеризується багатожанровістю та полістилістикою музичних творів.

Вивчення досвіду роботи керівників естрадних музичних колективів, зокрема Олександра Гайдабури, керівника джазового оркестру Рівненського державного гуманітарного університету, Андрія Вітрицького, керівника Шепетівського муніципального естрадно-духового оркестру, Миколи Гудими, керівника джазового оркестру «Вето» (м. Київ) та ін., свідчить про те, що правильно організований навчально-виховний і творчий процес сприяє не лише зростанню художньо-виконавської майстерності учасників, а й виховує їхні естетичні смаки, моральні якості й бажання до активної творчої роботи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблеми розвитку оркестрового виконавства порушували у своїх роботах Ф. Вейнгартнер К. Кондрашин, Ш. Мюнш та ін., зокрема вони досліджували питання інтерпретації музичних творів, удосконалення способів і методів керівництва оркестровим колективом та ін. Ю. Бай, Г. Бродський, О. Ільченко, М. Малахов у своєму монографічному дослідженні намагалися проаналізувати питання художності звучання аматорського народного оркестру шляхом упровадження раціональної системи роботи над музичним твором, передусім ознайомлення з твором, вивчення нотного тексту, оволодіння технологією оркестрового виконання, визначення основних засобів реалізації художнього потенціалу твору і художніх критеріїв його виконання.

Однак варто констатувати, що в музично-педагогічній літературі (О. Большаков, В. Кузнецов) виокремлено лише окремі питання, пов'язані з виконавською діяльністю аматорського естрадного оркестру. Зважаючи на це, відзначимо, що проблема діяльності такого колективу в педагогічному аспекті залишається актуальною, а отже, потребує систематичного вивчення та нового наукового осмислення.

Мета статті – розкрити специфіку навчально-виховної та творчої роботи в аматорському естрадному оркестрі, зокрема схарактеризувати основні напрями репетиційного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчально-виховна та творча робота – не лише основні складники, а й необхідна умова діяльності будь-якого аматорського колективу. Від її якості значною мірою залежить виконавський рівень, стабільність, а також перспектива творчого зростання оркестру чи ансамблю. Мета такої роботи – сприяти всебічному гармонійному розвитку та формуванню духовного складу учасників, вихованню у них якостей, які б відповідали низці моральних, естетичних та інших рис.

Саме поняття «навчально-виховна робота» означає дві сторони цього єдиного процесу: навчання й

виховання. Це означає, що керівник, володіючи специфічною музичною мовою, творчими закономірностями, навчає учасників колективу відповідному жанру музичного мистецтва, формує в них естетичні та художні смаки, ідеали, почуття.

На наше глибоке переконання, творча робота, що проводиться керівником естрадного оркестру, повинна сформувати в учасників систему художніх уявлень, поглядів та переконань, які у майбутньому допоможуть виробити справжні критерії художніх цінностей.

Забезпечуючи навчально-виховну і творчу роботу в аматорських естрадних оркестрах, варто виокремити такі основні напрями та зміст цього процесу:

- засвоєння музично-теоретичних та естетичних знань;
- набуття музично-виконавських умінь і навичок;
- набуття знань і навичок творчої діяльності.

Проаналізуємо їх детальніше.

Музично-теоретична й музично-естетична підготовка учасників естрадного оркестру передбачає вивчення основ музичної грамоти (елементарна теорія музики, елементи гармонії, поліфонії, аналіз музичних творів, історія становлення й розвитку вітчизняної і зарубіжної джазової та естрадної музики; ознайомлення з основами естетики та іншими видами мистецтва). У процесі теоретичної підготовки учасники колективу здобувають не тільки навички елементарного аналізу музичних творів, одночасно відбувається формування у них музично-естетичних навичок, умінь самостійно оцінювати і висловлювати думку щодо прослуханого музичного твору, вони вчаться пізнавати основні закони музичного мистецтва, адже, на думку В. Кузнецова, «...музично-теоретичне навчання розширює кругозір учасників колективу, спонукає до формування музично-естетичних смаків, розвитку розумових здібностей, що є необхідними умовами для участі в аматорській творчості; допомагає виконавській і творчій роботі, підвищуючи загальний рівень культури аматорських музикантів, розвиваючи у них свідоме ставлення до творчого процесу виконання» (Кузнецов, 2000, с. 76).

Методика музично-навчальної роботи в естрадному оркестрі має будуватися на педагогічно-дидактичних принципах: систематичності, доступності, досконалості навчання, цілеспрямованості, у тісному зв'язку теоретичних знань із практичною діяльністю, усебічним музичним навчанням. Практика роботи кращих аматорських колективів засвідчує, що один раз на тиждень доцільно проводити заняття з музичної теорії, бесіду або лекцію з музично-естетичних проблем. Крім того, якщо в колективі з'являються початківці, то з питань теорії музики з ними слід займатися додатково. Це дає можливість, не затримуючи розвиток інших учасників колективу та не перериваючи навчально-творчого процесу, поступово «піднімати» початківців до рівня музично-теоретичної підготовки загалом.

В організації теоретичної підготовки учасників естрадного оркестру важливе значення має принцип усебічності музичного навчання. Зокрема, з учасниками слід систематично проводити бесіди, лекції з різноманітних питань музичної культури, організовувати прослуховування платівок із подальшим їх аналізом,

перегляд концертних програм майстрів естради і джазу, аматорських естрадних колективів з подальшим обговоренням їхнього репертуару та виконавської майстерності. Якщо такі бесіди і лекції будуть регулярними, це спонукатиме учасників колективу до розвитку музично-естетичної культури і творчого зростання.

Важливе місце в навчально-виховній роботі займають музично-виконавські вміння та навички, адже завдяки їм формуються, закріплюються та вдосконалюються художньо-виконавські та технічні навички і вміння гри на музичному інструменті. Учасники колективу здобувають знання про закономірність музичного мистецтва, реалістичний метод виконавського мистецтва, здатність досить легко прочитати нотний текст, самостійно розібратися в його змісті, знайти оригінальне творче вирішення питання й застосувати на практиці набуті раніше знання, вміння і навички для відтворення музичного твору на інструменті.

Навички читання нот з листа формуються в процесі індивідуальних, групових і репетиційних занять в оркестрі. У зв'язку з цим керівникові потрібно уважно й правильно розподілити роботу з набуття та вивчення правильного читання нот з листа. Уміння читати з листа означає, що учасники колективу можуть з першого разу правильно інтонаційно й ритмічного зіграти без зупинок незнайомий художній твір або нову партію в темпі, близькому до оригіналу, що відповідає технічним можливостям виконавця.

Від правильного і швидкого виховання цих навичок здебільшого залежить зростання виконавського рівня всього колективу, оскільки з цим пов'язаний творчий процес розучування партій групами або всім складом навіть нескладних творів.

Перш ніж читати музику безпосередньо на інструменті в оркестровому колективі, потрібно ознайомитися з нею за допомогою уявного читання, програвучи її «в голові». У зв'язку з цим Р. Шуман рекомендував молодим музикантам: «Якщо вам пропонують зіграти з листа незнайомий твір, то спочатку пройдіть його очима» (Шуман, 1971, с. 359).

«Скільки читаємо – стільки знаємо», – ця давня перевірена істина неабияк актуальна і в музичному вихованні. Спостереження за діяльністю виконавців засвідчують, що музичне мислення учасників колективу під час читання – природне за умови достатньо вмілого кваліфікованого читання, адже сприйняття стає більш світлим, живим, загостреним.

Часто учасники колективу стикаються з певними труднощами під час виконання музичних творів, тому керівникові слід не тільки чітко проаналізувати ці труднощі, а й продемонструвати шляхи їхнього подолання. Виконавці повинні усвідомити, що за допомогою нотного запису автор передає думки, фрази, які оформлені у відповідну форму мелодичного, метроритмічного, гармонічного й динамічного малюнка музичного твору. Відповідно завдання керівника – «рухаючись» від вправи до вправи, від п'єси до п'єси поступово формувати й відпрацьовувати з учасниками колективу читання нот дедалі складніших, характерних для цього жанру ритмічних малюнків і штрихів.

Знання та навички творчої діяльності учасників естрадних оркестрів – важлива частина

навчально-творчого процесу. Вона дещо специфічна для естрадного виконання, адже передбачає вивчення основ композиції та інструментознавства, формування навичок написання музики, обробка та інструментування невеликих творів, пісень. Без сумніву, керівником не ставиться завдання підготовки аматорських композиторів та аранжувальників, проте заняття з композиції, як свідчить практика діяльності кращих естрадних і джазових колективів, є ефективним засобом розвитку, стимулювання творчих сил учасників. «Заняття в оркестрі, – наголошує В. Лапченко, – є не тільки уроками, а насамперед репетиціями – процесом творчим, де кожен учасник колективу відчуває себе не тільки виконавцем, сумлінно виконуючи завдання диригента, а й інтерпретатором, втілюючи творчі задуми, закладені в партитурі» (Лапченко, 1985, с. 45).

Усі основні розділи змісту навчально-виховного процесу відображаються в плані роботи керівника естрадного колективу і реалізуються через вивчення репертуару. Репертуар – це не лише основа творчого зростання аматорського колективу, а й важливий засіб ідейно-естетичного виховання учасників. Зважаючи на це, керівник колективу у процесі формування репертуару повинен пам'ятати принципи, окреслені в методичній літературі з питань аматорської творчості, зокрема репертуар має відзначатися: ідейною спрямованістю, художньою цінністю та естетичною значущістю музичних творів, доступністю для виконання аматорським естрадним оркестром або ансамблем, педагогічною змістовністю. Формування репертуару визначається конкретними завданнями, які вирішує колектив, а також рівнем музичної підготовки його учасників.

Важливо, щоб під час складання репертуару керівник дотримувався принципу «від простого – до складного». Практика підтверджує: в кожному музичному колективі з часом формується відповідний репертуарний напрям, нагромаджується своєрідний репертуарний «багаж», що відповідає кількісному та якісному складу оркестру чи ансамблю. Досягнувши певних висот, творчий колектив продовжує шукати підґрунтя для розвитку у більш складному репертуарі. Отож не виникає сумніву – репертуар завжди має передбачати перспективу (Ільченко, 1994, с. 93).

Добираючи твори для навчальної та творчої діяльності оркестру або ансамблю, необхідно передусім урахувати те, наскільки змістовним є музичний матеріал, над яким працюватимуть учасники колективу (тобто, які думки, почуття, закладені в ньому автором та які якості виховують в учасників) і наскільки він здатний розвивати музично-творчі здібності (удосконалення технічної майстерності, виховання відчуття форми, навичок ансамблевої гри тощо). Із цією метою у навчальний процес введені не тільки твори сучасних композиторів, а й твори класичних жанрів, вивчення яких дає аматорським музикантам можливість оволодіти найрізноманітнішими стилями виконавської майстерності.

На сьогодні важливо, щоб представлений в колективі репертуар не поступався за художньо-естетичним рівнем репертуарові професійних колективів і був доступний у технічному відношенні для виконання цим

колективом. Для створення нового репертуару можна інструментувати твори, написані для професійного колективу, враховуючи особливості аматорського музичування, або ж створювати нові оригінальні твори. Завдання керівника – уміти самостійно інструментувати та обробляти музичні твори, особливо українські народні мелодії, поповнюючи у такий спосіб репертуар колективу.

Ураховуючи специфіку жанру, передусім видовищність, характерну естрадному виконанню, у навчально-виховному процесі доцільно використовувати роботу над сценічною культурою. Наприклад, варто встановити тісний контакт із керівниками інших колективів (вокальним, хореографічним, театральним), адже вони зможуть допомогти музикантам в оволодінні пластикою, вокалом, авторським мистецтвом. Як свідчить практика, це значно підвищує інтерес до занять, сприяє створенню сприятливого мікроклімату в колективі, дружньої атмосфери, колективізму, творчої ініціативи.

Висновки. Отже, навчально-виховна та творча робота в естрадному оркестрі посідає важливе місце в репетиційному процесі, адже допомагає його учасникам зрозуміти специфіку оркестрового колективу, навчатися самостійно і творчо мислити, оволодіти необхідними музично-теоретичними знаннями й практичними вміннями, навичками оркестрової гри. Загалом усі ці якості формують широкий спектр умінь і навичок, а також створюють умови для творчого зростання та гармонійного розвитку учасників оркестрового колективу. Важливу роль у цьому процесі відіграє керівник, основне завдання якого – правильно організувати навчально-виховний та творчий процес в колективі, використовуючи оптимальні форми і методи керівництва для досягнення необхідних художніх і педагогічних завдань.

Перспективи подальших досліджень. Запропонований до розгляду матеріал не вичерпує всіх аспектів окресленої у ній проблематики, тому подальші наші розвідки плануємо присвятити проблемам роботи

диригента з оркестровими групами в аматорському колективі, питанням цілісного охоплення учасниками колективу оркестрових творів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Кузнецов, В. Г. (2000). Теория и методика учебно-творческого процесса в любительском эстрадном оркестре и ансамбле: учебник для вузов искусств и культуры. Москва: Радуга. 236 с.

Шуман, Р. (1971). Жизненные правила для музыкантов. Избранные статьи о музыке. № 5. С. 358–370.

Лапченко, В. П. (1985). Методика початкового навчання гри в оркестрі народних інструментів. Київ: Музична Україна. 64 с.

Ільченко, О. О. (1984). Народне оркестрове виконавство: аматорство і проблеми художності: монографія. Київ. 116 с.

REFERENCES

Kuznetsov, V. G. (2000). Teoriya i metodika uchebno-tvorcheskogo protsessa v lyubitelskom estradnom orkestre i ansamble [Theory and methodology of the educational and creative process in the amateur pop orchestra and ensemble: a textbook for universities of arts and culture]: uchebnik dlya vuzov iskusstv i kulturyi. Moskva: Raduga. 236 s. [in Russian].

Shuman, R. (1971). Zhiznennyye pravila dlya muzykantov [Life rules for musicians]. Izbrannyye stati o muzyike. № 5. S. 358–370. [in Russian].

Lapchenko, V. P. (1985). Metodyka pochatkovoho navchannia hry v orkestri narodnykh instrumentiv [Methodology of initial learning to play in an orchestra of folk instruments]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 64 s. [in Ukrainian].

Ilichenko, O. O. (1984). Narodne orkestrove vykonavstvo: amatorstvo i problemy khudozhnosti [Folk orchestral performance: amateurism and artistic problems]: monohrafiia. Kyiv. 116 s. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 27.02.2023